

Kauza glyfosát: Európska komisia preložila hlasovanie

Kauza glyfosát má svoje štvrté pokračovanie. Prvým dejstvom bola expertíza Medzinárodného centra pre výskum rakoviny z marca 2015, podľa ktorej bol glyfosát, najviac používaná „aktívna zložka“ dnešných herbicídov, zaradený medzi pravdepodobne karcinogénne látky.

V novembri minulého roku ale Európsky úrad pre bezpečnosť potravín (EFSA) dospel k opačnému názoru a to, že „kancerogénny potenciál glyfosátu je nepravdepodobný.“ (druhé dejstvo).

V rámci tretieho dejstva mal byť glyfosát na základe kladného stanoviska EFSA bez problémov schválený na používanie v EÚ na ďalších 15 rokov. Stalo sa ale niečo nečakané: po tom ako Európska komisia, zodpovedná za riadenie rizika, odporučila predĺžiť platnosť používania glyfosátu o vyššie uvedené obdobie, konečná inšancia, Stály výbor Rady EÚ, kompetentný v tejto oblasti, zaváhala.

Ukázalo sa, že experti z jednotlivých členských krajín nielenže majú dosť rozdielny názor, ale otvorene hrozilo, že v hlasovaní by návrh na predĺženie nebol schválený, pretože viaceré členské krajiny, medzi nimi Francúzsko, Taliansko, Holandsko a Švédsko avizovali, že budú hlasovať proti. (viď. <http://www.sppk.sk/clanok/1260>). Európska komisia sa preto rozhodla odložiť hlasovanie na neskôr, hoci veľa času neostáva nakoľko súčasná platnosť povolenia glyfosátu vyprší koncom júna tohto roku.

Nanovo preto začali obrovské manévry obhajcov i odporcov glyfosátu, ku ktorým došlo už minulý rok medzi zverejnením expertízy Medzinárodného centra pre výskum rakoviny a vydaním stanoviska EFSA. Kým agrochemické firmy ale i organizácie poľnohospodárov lobujú v prospech predĺženia povolenia glyfosátu, občianska spoločnosť a mimovládne organizácie sú za jeho zákaz.

Komisár pre zdravotníctvo Vytenis Andriukaitis je takto bombardovaný z dvoch strán: na jednej strane dostal otvorený list od európskej poľnohospodárskej organizácie COPA COGECA, ktorá požaduje obnovenie povolenia s poukázaním na obrovský význam aktívnej látky pre agrárny sektor, na druhej strane sa pod petíciu požadujúcu zákaz glyfosátu podpísalo viac ako jeden a pol milióna občanov EÚ! Okrem toho, podľa sondáže zrealizovanej agentúrou YouGov na žiadosť nemeckej mimovládnej organizácie Campact, dve tretiny obyvateľov v piatich najväčších krajinách EÚ sú proti obnoveniu povolenia glyfosátu.

Európska komisia sa snaží nájsť východisko z patovej situácie v ktorej sa glyfosát ocitol. V záujme vyjsť v ústrety obavám občanov, komisár Vytenis Andriukaitis požiadal listom 4. apríla 2016 konzorcium firiem vyrábajúcich glyfosát „Glyfosate Task Force“ (GTF) zastupované Monsantom o zverejnenie utajovaných štúdií vypracovaných priemyslom, na základe ktorých EFSA vydala na jeseň minulého roku vyššie uvedené kladné stanovisko.

Zverejnenie týchto štúdií nebolo v žiadnom prípade podmienkou EK na predĺženie povolenia glyfosátu a GTF to odmietlo[1]. Presnejšie, konzorcium súhlasilo so sprístupnením kópií všetkých 14 kancerogénnych štúdií predložených na opätovné povolenie glyfosátu, ale iba v tzv. „čítacích miestnostiach“ (physical reading rooms)[2] – tak ako je to v prípade dokumentov k TTIP. Toto ale nezodpovedá požiadavke mimovládnych organizácií, pretože zmysel skutočného „zverejnenia“ všetkých dát je možnosť ich nezávislého posúdenia vedeckou komunitou (to znamená nanovo predmetné dáta počítačovo spracovať). Uvedené sa ale nedá robiť v čítacej miestnosti, pretože tam ani nie je povolené robiť si poznámky!

V tejto súvislosti je dôležité podotknúť, že utajovanie vedeckých štúdií na základe ktorých sú povolené rôzne potenciálne toxické produkty, je nepochybne najhanebnejším aspektom dnešného systému hodnotenia bezpečnosti potravín. Ako to bolo poukázané i v stanovisku, ktoré na tému „bezpečnosť potravín“ prijal minulý rok Európsky hospodársky a sociálny výbor (<http://www.sppk.sk/clanok/781>, body 1.3, 1.4 a 3.2), uplatňovanie „obchodného tajomstva“ je oprávnené iba ak ide o objektívne citlivé dáta pre výrobcov, ktorých zverejnenie môže viesť k plagiátorstvu: dáta z ktorých by sa dalo zistiť zloženie produktu a/alebo výrobné postupy.

V prípade štúdií zameraných na skúmanie bezpečnosti produktov ale o nič také nejde, pretože príslušné dáta hovoria iba o reakcii laboratórnych zvierat na výživový režim obsahujúci daný produkt. V tomto prípade ide teda o hrubé zneužitie konceptu „obchodného tajomstva“, na ktoré kritici systému vytrvalo, hoci zatiaľ márne poukazujú. Od občanov sa takto vyžaduje slepá dôvera voči EFSA, pričom je viac ako diskutabilné, či si ju táto inštitúcia zaslúži vzhľadom na nedávne škandály súvisiace s povolením viacerých nebezpečných produktov (v rozpore s názorom významnej časti vedeckej komunity), ale i s chronickým problémom konfliktov záujmov viacerých jej expertov a čelných predstaviteľov.

Témou glyfosát sa intenzívne zaoberá i Európsky parlament, ktorý sa ešte nedávno staval proti akémukoľvek predĺženiu povolenia tejto aktívnej látky. V uznesení z plenárneho zasadania prijatom 13. apríla sa tón ale predsa len zmiernil, pretože EP už nepožaduje zákaz, ale iba obmedzené opätovné povolenie. Podľa poslankyne Angélique Delahaye, ktorá predložila kľúčový pozmeňovací návrh, *„existuje síce oprávnené očakávanie občanov (zákaz nebezpečného produktu), ale k dnešnému dňu neexistuje ekonomicky životaschopná alternatíva garantujúca bezpečnosť z pohľadu ľudského zdravia, ktorú by bolo možné ponúknuť poľnohospodárom na boj s burinami“*.

Čo to znamená „obmedzené opätovné povolenie“? V prvom rade ide o skrátenie platnosti nového povolenia na sedem rokov, v porovnaní s pätnástimi, ktoré pôvodne navrhovala Európska komisia. A ďalej, Európsky parlament žiada obmedziť používanie glyfosátu iba na niektoré poľnohospodárske účely, pričom aplikácie v záhradníctve alebo pri ošetrovaní mestskej zelene by mali byť zakázané.

Vo svojom uznesení poslanci tak isto žiadajú Európsku komisiu a EFSA, aby „bezodkladne zverejnili všetky vedecké dáta na základe ktorých vydala EFSA svoje kladné stanovisko“. Ako je ale uvedené vyššie, komisár Andriukaitis už požiadal GTF o povolenie zverejnenia týchto dát, ale neuspel. V záujme presnosti treba uviesť, že predmetné uznesenie Európskeho parlamentu má iba odporúčací a nie záväzný charakter a preto, ako uvidíme ďalej, ho Európska komisia v podstate ignoruje.

Podľa návrhu vykonávacieho nariadenia EK, ktorého kópiu sa podarilo získať denníku Le Monde (viď. Le Monde 22.04.2016) EK teraz navrhuje povoliť používanie glyfosátu v EÚ na desať rokov (teda o 5 menej ako bolo pôvodne navrhované, ale o 3 viac ako to žiada EP), ale bez akýchkoľvek obmedzení požadovaných parlamentom!

EK iba upresňuje, že niektoré ďalšie syntetické látky posilňujúcu účinok glyfosátu (adjuvanty) budú zakázané a, že zoznam týchto nebezpečných adjuvantov vypracuje EFSA v spolupráci s EK a členskými štátmi (glyfosát sa ako herbicíd nikdy nepoužíva sám, pretože nemá schopnosť preniknúť až do bunky. Komerčializované herbicídy, medzi ktoré patrí napr. Roundup, preto obsahujú i ďalšie produkty syntetickej chémie. Problém je potom predovšetkým v tom, že komerčializované herbicídy ako také nebývajú predmetom oficiálneho hodnotenia, ale iba ich „aktívna zložka“...).

Podľa europoslankyne Michèle Rivassi je návrh EK hrubým výsmechom občanov. Podľa nej „EK napríklad žiada podniky predávajúce produkty na báze glyfosátu, aby poskytli dôkazy, že táto látka

nie je endokrinným disruptorom. Znamená to ale, pretože to nie je podmienkou vydania povolenia, že EK i členské štáty sú pripravené povoliť túto látku bez toho aby sa vedelo či narušuje hormonálny systém. Firmám je takto prejavená dôvera, že dodajú objektívne informácie, ale až po obnovení povolenia“! Pre úplnosť treba dodať, že je krajne nepravdepodobné aby firmy disponovali takýmito dátami, pretože skúmať hormonálnu aktivitu pesticídov nežiada ani príslušná európska legislatíva.

Návrh Európskej komisie bude predložený na rokovanie Stálej Rady expertov členských štátov 18. a 19. mája 2016. Toto bude piate a konečné dejstvo kauzy glyfosát. Uvidíme ako to nakoniec dopadne, francúzske ministerstvo životného prostredia už napríklad potvrdilo, že je proti predĺženiu povolenia glyfosátu na desať rokov.

[1] Stéphane Foucart, „Le Parlement européen demande une réautorisation limitée du glyphosate“, Le Monde, 13.04.2016

[2] AGRAFACTS, No.25-16, 06/04/2016, str. 2